

Bastarda: *Poza terażniejszość*

16 listopada (sobota) ——— 17.00

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum
Sala Wielka
plac Zamkowy 4

Program koncertu obejmuje repertuar muzyki religijnej znany ze źródeł środkowoeuropejskich XV i XVI w. W pierwszej części usłyszymy kompozycje jednego z najwybitniejszych twórców tej epoki – Piotra z Grudziądza, którego dzieła doczekały się bardzo szerokiej recepcji. Materiał muzyczny drugiej części koncertu pochodzi z wrocławskiego kancjonału Valentina Trillera – ewangelickiego pastora ze śląskiego Ratajna. Trio Bastarda wykona te utwory w autorskich współczesnych adaptacjach instrumentalnych.

Program koncertu

Materiał z albumu *Promitat aeterno* (2017), na podstawie utworów Piotra z Grudziądza (ok. 1392–po 1452)

Praedulcis eurus
Pax aeterna
Praesidorum erogatrix
Praesulem ephebeatum
Kyrie fons bonitatis
Praesulis eminenciam
Promitat aeterno trono regi

Utwory ze *Śpiewnika śląskiego* Valentina Trillera (1555 i 1559)

Christ ist erstanden
Carnis nube jam detecta
Efficax pax fax
Felici peccatrici

Wykonawcy:

Bastarda:

Paweł Szamburski
klarnet

Tomasz Pokrzywiński
wiolonczela

Michał Górczyński
klarnet kontrabasowy

Bastarda: Poza terażniejszość

Muzyczne tradycje Europy Środkowej są nieprzebrany skarbem inspiracji kompozytorskiej i artystycznej. Było tak kiedyś, gdy dawni autorzy pisali utwory, wzorując się na modelach znanych z przeszłości. Jest tak i dziś, gdy współcześni muzycy aranżują na nowo melodie, rytmy i faktury utrwalone w zachowanych źródłach. Jedni i drudzy dowodzą, że przeszłość może się dziać w terażniejszości, a dzień dzisiejszy trudno zrozumieć bez świadomości tego, co było ongiś. To powracanie do dawnych tradycji jest więc jakimś sposobem na odnalezienie się we współczesności. Utrwalanie własnej twórczości służy zaś nie tylko afirmacji terażniejszych odbiorców, lecz także pamięci tych, którzy zajrzą do niej w przyszłości...

Taki sposób myślenia charakteryzował wielu autorów wczesnej nowożytności, wykształconych wedle humanistycznych ideałów *ad fontes* (do źródeł) i *sibi ac posteritati* (dla siebie i przyszłych pokoleń). Jedną z takich postaci był Piotr z Grudziądza, XV-wieczny poeta i kompozytor, który po studiach na Akademii Krakowskiej krążył po wielu ośrodkach kontynentu, przebywając nawet w najważniejszych centrach władzy świeckiej i kościelnej – w Wiedniu i Rzymie. Poza aktywnością duszpasterską i polityczną angażował się on w twórczość artystyczną, pozostawiając po sobie wiele dzieł słowno-muzycznych. Teksty jego utworów ujawniają oryginalne cechy poezji konceptualnej. Jedną z nich była autotematyczna skłonność do rozpoczynania kolejnych słów tekstu od liter składających się na akrostych jego imienia (Petrus). Pisane do tak ułożonych tekstów utwory muzyczne reprezentują popularne wówczas gatunki muzyki religijnej: przede wszystkim *cantiones* (pieśni oparte na materiale pozachorałowym), *rotula* (kompozycje poświęcone stale powracającemu tematowi, często o treści bożonarodzeniowej), opracowania części mszalnych i wielotekstowe motety o funkcji liturgicznej lub publicystycznej. Utwory Piotra z Grudziądza zachowały się do naszych czasów w kilkudziesięciu rękopisach. I tak, w notatniku jednego z krakowskich studentów znajdujemy *cantio* o św. Marcynie – *Praesulis eminenciam*. Podobny utwór, dedykowany czci Maryi *Praedulcis eurus*, zapisano w rękopisie z kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu, gdzie figuruje też *rotulum* bożonarodzeniowe *Promitat aeterno trono regi*. Maryjne *cantiones* tego kompozytora (w tym *Praesidorum erogatrix*) zachowały się także w słynnym czeskim kodeksie Specjálník. *Rotula* znajdziemy zaś m.in. w rękopisach niemieckich, takich jak zbiory benedyktynów z Ratzbony, w których odnaleźć można *Praesulem ephebeatum* poświęcone czci św. Marcina.

Z kolei przykładami twórczości liturgicznej są: trzytekstowy motet *Iacob scalam aviam cernebat – Pax aeterna templo regis – Terribilis est locus iste*, proweniencyjnie kojarzony z Uniwersytetem w Lipsku, a także trzygłosowe opracowanie *Kyrie fons bonitatis* (zawierające elementy techniki *fauxbourdon*), które trafiło do słynnych kodeksów trydenckich. Geograficzny zasięg recepcji twórczości XV-wiecznego kompozytora był więc bardzo rozległy.

O popularności dzieł Piotra z Grudziądza świadczy również fakt, że utwory te znane były przez wiele następnych dekad i poddawano je kolejnym twórczym adaptacjom. Kanon *Praesulem ephebeatum* cytowany był przez kilku późniejszych kompozytorów (m.in. Heinricha Isaaca w jego mszy opartej na tym właśnie materiale). Największą popularnością cieszyły się jednak *Praelustri elucencia – cantio* znane aż z 20 późniejszych kopii i wielogłosowego opracowania, które wydrukowano we wrocławskiej edycji śpiewnika Valentina Trillera. Ten ostatni autor także studiował w Krakowie, a w połowie XVI w. został pastorem ewangelickim w Ratajnie niedaleko Niemczy. W roku 1555 opracował on śpiewnik, zawierający zgromadzony przezeń repertuar, który miał służyć luteranckim gminom na Śląsku. Publikacja ta szybko znalazła zainteresowanie odbiorców, bo już cztery lata później jego wznowienie ukazało się we Wrocławiu. Przyczyną tego sukcesu była zapewne reklamowana w tytule tego śpiewnika strategia kolekcjonerska Trillera, który – niczym postać jednej z ewangelicznych przypowieści (Mt 13,52) – wydobywał ze swojego skarbcza rzeczy nowe i stare. Obok pieśni pisanych przez szermierzy reformacji (np. przypisywanej Lutrowi pieśni *Vom Himmel hoch*) we wrocławskim druku odnajdziemy również liczne kompozycje czerpane z tradycji przedreformacyjnej, które na potrzeby odbiorców zaopatrzone zostały w nowe (odpowiednio „oczyszczone” teologicznie) teksty. Mamy tu więc poza hymnem wielkanocnym *Christ ist erstanden* adaptację pieśni *Efficax pax fax* śpiewanej z tekstem *O Herr Gott Vater wir singen dir* czy też *Christus in diese Welt ist kommen* dostosowany do melodii antyfony *Felici peccatrici*, służącej dotąd kultowi św. Marii Magdaleny. Z kolei z responsorium o św. Jadwidze Śląskiej *Margarita solo tecta* Triller wykorzystał tylko fragment wersetu *Carnis nube jam detecta*. Takie kreatywne podejście do repertuaru pozwala na czynne odniesienie się do zastanej tradycji zarówno przez wykonawców, jak i odbiorców tej muzyki.

Tomasz Jeż

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

16.11.24 — Bastarda: Poza teraźniejszość

Bastarda

Zespół powołany do życia w 2017 roku przez Pawła Szamburskiego (klarnet), Tomasza Pokrzywińskiego (wiolonczela) oraz Michała Górczyńskiego (klarnet kontrabasowy). Ten jedyny w swoim rodzaju zestaw instrumentów umożliwił muzykom wykreowanie wyjątkowego brzmienia zespołu, które stało się wyznacznikiem stylu i unikatową cechą Bastardy.

W krótkim czasie trio wykształciło własny język muzyczny, który stał się narzędziem do przetwarzania i komponowania nowej muzyki, czerpiącej inspirację z wielu intrygujących źródeł – od średniowiecznej i renesansowej polifonii, przez XIX-wieczne chasydzkie niguny, aż po muzykę

tradycyjną z różnych zakątków świata (Portugalia, Polska, Litwa, Białoruś). Te zróżnicowane gatunki i teksty kultury stają się dla Bastardy jedynie punktem wyjścia do własnych kompozycji i improwizacji.

Wczesnobarokowa metoda *alla bastarda* zostaje użyta w całkowicie nowym kontekście. W ten sposób muzyczne tradycje minionych epok płynnie przekształcają się w oryginalną, osobistą i na wskroś współczesną wypowiedź artystyczną.

Sukces pierwszych trzech albumów sprawił, że Bastarda stała się jednym z najciekawszych zespołów kameralnych na polskiej scenie muzycznej. Kolejne cztery albumy to seria wyjątkowych współprac tria z artystami z Polski

i zagranicą (m.in. z zespołem Sutari i holenderską orkiestrą Holland Baroque) – również bardzo dobrze odebranych przez krytykę i słuchaczy. W ostatnich latach zespół tworzył też nowe programy, komponowane specjalnie na zamówienie festiwali (takich jak Warszawska Jesień i Unsound Festival) oraz instytucji kultury (program *Polscy kompozytorzy muzyki filmowej* przygotowany na 85-lecie radiowej Dwójki czy *Faraon* zrealizowany dla FilMOTEKI Narodowej – Instytutu Audiowizualnego). Niewątpliwym sukcesem jest także wydanie płyty w renomowanej wytwórni Pentatone i związane z tym wydawnictwem trasy koncertowe w Holandii.

